

TÜRKİYƏNİN XƏZƏR REGIONUNDA SİYASİ MARAQLARI

UOT 327;930.22
DOI:10.30546/3006-0346.2023.6.78.25

LƏMAN QOCAYEVA
Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti,
doktorant

E-mail: leman.suleymanli.88@mail.ru

Müasir dünyada bəzən geoiqtisadiyyat geosiyasəti geridə qoyaraq inkişafın əsas xəttində geostategiya ilə birləşir. Və əksinə, geoiqtisadi məsələlər iqtisadi mexanizmlərin köməyi ilə həll oluna bilmədikdə, geosiyasi amillər ön plana çıxır. Bəzən iqtisadi sahənin özü siyasi sahəyə nisbətə daha çevik olur. Dünya xəritəsində istehsal münasibətlərinin milli dövlət sərhədlərindən kənara çıxması ilə siyasi xəritədə görünməyən geoiqtisadi sərhədlər yaranır ki, bunlar da bir neçə ölkədən ibarət sistem yaradaraq dövlətlər sırasında yeni “oyunçular” kimi formalaşır. Xəzər hövzəsinə marağı olan yeni aktor sayının artması ilə regionda qeyd olunan iki-üç dövlət sisteminin yaranmasını buna misal göstərmək olar. Xəzər ətrafındakı 5 dövlətdə 250 mln. əhali yaşayır. Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarla yanaşı, zəngin bioresursları da vardır. Məsələn, dünya qara kürü ehtiyatlarının 90%-i Xəzərdə yerləşir. Beynəlxalq hüququn ekologiyalaşmasının təsiri nəticəsində bioloji resursların qorunması vacib məsələyə çevrilib. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində Xəzər hövzəsi ölkələri birinci dəfə dünya iqtisadi münasibətləri sisteminə öz ahəngi ilə yaxınlaşaraq beynəlxalq maliyyə və iqtisadi təşkilatlarda təmsil olunmaq imkanı əldə etdilər. Dünyada enerji resurslarına tələbatın artması, Yaxın Şərq ölkələrində yaşanan qeyri-stabil siyasi vəziyyət Xəzər hövzəsinin beynəlxalq münasibətlər sistemində rolunu daha da artırdı. Amerikanın Nikson İnstitutunun “Energetik superkubok” kitabında qeyd olunduğu kimi, “Volqa çayının mənsəyindən Omana kimi olan ərazi strateji enerji ellipsi adlanır”. Müəlliflərin fikrincə, bu ellipsin enerji perspektivliyi ondan ibarətdir ki, o, İrənin və bütün Yaxın Şərqin neft yataqlarını özündə ehtiva etməklə dünyanın kəşf olunmuş neft ehtiyatlarının üçdə ikisini, qaz ehtiyatlarının isə 40%-ni özündə cəmləşdirir. “Deməli, Xəzər hövzəsi ilə Fars körfəzinə vahid bir konstruksiya kimi baxmaq olar” [7, s.93-94].

Cənubi Qafqaz və Xəzər regionunda öz geosiyasi və geoiqtisadi mövqeyi ilə tanınan və regiona xüsusi marağı olan dövlətlərdən biri Türkiyədir. Türkiyə yerləşdiyi məkana yaxın və uzaq olan regional və

qeyri-regional bütün dövlətlərlə hər zaman düşünlümlü ardıcıl dostluq siyasəti yürütməyə çalışmış və ətraf dövlətlərlə bağlı hər cür problemlərin həll olunmasından kənarda qalmamışdır. Məsələn, tərkibində Əfqanıstan, İrə, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Pakistan, Türkiyə, Özbəkistan olan İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatını (İƏT) buna misal göstərmək olar.

Sırr deyil ki, Xəzər dənizi regionunun zəngin yanacaq ehtiyatlarının təsbit edilərək işlənməsi Fars körfəzi ölkələrinin, habelə Rusiyanın maraqlarına ziddir. Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən olunması zamanı Xəzəryanı dövlətlər arasında baş verən qarşıdurmada bu özünü çox aydın şəkildə göstərdi. Başlanğıc mərhələdə Rusiya, Türkmənistan və İrə eyni mövqedə, Azərbaycan və Qazaxıstan isə digər mövqedə dayanmaqla fikir ayrılığı nümayiş etdirdilər. 2007-ci ilin proqnozlarına görə, Azərbaycanda 7 milyard barrel, Qazaxıstanda 30 milyard barrel, Türkmənistanda 600 milyon barrel, İrəndə 136 milyard barrel, Səudiyyə Ərəbistanında 262 milyard barrel neft ehtiyatları var. Yaxın zamanlarda Xəzər hövzəsi Yaxın Şərq neftinə ciddi rəqabət göstərə bilməyəcək. Dünya neft ehtiyatlarının 11%-i, qaz resurslarının 18%-i İrəndədir. Bununla yanaşı, ölkə tarixən Avropa ilə Asiyanı birləşdirən quru və dəniz yollarını nəzarətdə saxlayan bir məntəqədə yerləşir. İrə ərazisindən Xəzər nefti Sakit okean vasitəsi ilə Cənub-Şərqi Asiyaya daşına bilərdi. Amma ABŞ məlum səbəblərdən bu addımın əleyhinədir.

Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən olunması Azərbaycan dövləti üçün tələyüklü məsələlərdən biri olmuşdur. Çünki sözügedən statusun Azərbaycanın dövlət maraqlarına uyğun şəkildə müəyyən olunması gələcəkdə irihəcmli enerji layihələrinin gerçəkləşməsi üçün münbit şərait demək idi. Azərbaycanın gerçəkləşdirdiyi mühüm layihələrdə onun tərəfdaşı və enerji resurslarının təhlükəsiz şəkildə Avropa bazarına çıxmasına şərait yaradan əsas tranzit ölkə Türkiyədir. Bu isə Türkiyənin Orta Asiyada, Cənubi Qafqaz və Xəzər regionunda nüfuzunu artırmaqdadır.

Hesablamalara görə, infrastrukturun yaradılması, neftçıxarma və tranzit işlərinə əlavə 200 milyard dollar qoyulsaydı, XXI əsrin ikinci onilliyinin ortalarına Xəzərin neft-qaz hasilatı Rusiya ilə bərabərləşər və hətta onu keçərdi. Türkmənistanın qaz ehtiyatları (35-40 trilyon m³) 26%-lə dünya ehtiyatları arasında ilk yerlərdə sıralanır [4,s.32].

ABŞ ordusu kollecinin professoru S.Blenk qeyd edirdi ki, Mərkəzi Asiya və Xəzər hövzəsinin enerji daşıyıcıları uğrunda mübarizədə ABŞ və Rusiya kompaniyalarından başqa Hindistan, Çin kompaniyaları da fəallıq göstərir. ABŞ dünyanın hər yerində yeni alternativ neft yataqlarına maraq göstərir. Qazaxıstanın Kaşaqan, Azərbaycanın Tengiz meqastrukturları Amerikanın neftə olan ehtiyaclarının 15%-i deməkdir. Amerika ekspertlərinin birgə rəyinə görə vaxt gələcək Azərbaycan, Qazaxıstan, Türkmənistan OPEK-ə ciddi müqavimət göstərə biləcək. 90-cı illərin ortalarında D.Beyker vurğulayırdı ki, sənaye dünyası üçün Xəzər nefti Fars körfəzi nefti kimi əhəmiyyət daşıya bilər. 2010-cu ildə Şimal dənizində neft istehsalı azaldı və Xəzər nefti Avropa üçün ciddi əhəmiyyət daşımağa başladı. “Ərəb baharı” Qərbin zamanında düzgün addım atıldığını göstərdi. Dünya Xəzər hövzəsini neft-qaz məkanı kimi kəşf etdi və nəqliyyat-kommunikasiya dəhlizi haqda düşünməyə başladı.

Z. Bjezinski “Böyük Şahmat Taxtası” əsərində qeyd edir ki, “Tarixdə ilk dəfə olaraq qeyri-avropa ölkəsi Avrasiyada münasibətlərin əsas münsifi olmaqla yanaşı, həm də dünyanın birinci güclü dövləti rolunadək qalxdı”[2,s.56-59].

Şübhəsiz, qeyd olunan fikir Türkiyə dövlətinə ünvanlanır. Cənubi Qafqaz və Xəzər regionunda cərəyan edən hadisələrə, beynəlxalq münasibətlərə Rusiya və ABŞ-dan sonra təsir gücünə malik digər dövlət Türkiyədir. Qafqaz, Mərkəzi Asiya və Xəzər hövzəsi regionunun ən qədim geosiyasi aktorlarından olan Türkiyə regiondakı mövqeyini günü-gündən möhkəmləndirməkdədir. Sovet İttifaqı dövründə bölgədəki prosesləri yalnız öz maraqları deyil, həm də NATO-nun mənafeyi prizmasından izləyən Türkiyə, hazırda NATO maraqlarının müdafiəçisi rolundan bir qədər uzaqlaşaraq öz geosiyasi mənafehlərinə diqqət yetirməyə başlamışdır. Qərbin təzyiqlərinə baxmayaraq, Türkiyənin hələ də Ermənistanla münasibətlər qurmaması da bu müstəqil siyasətin göstəricisidir. Bununla yanaşı, ABŞ-ın Cənubi Qafqaz, Xəzər və Mərkəzi Asiyada fəallaşması və bölgədə

hərbi iştiraka nail olması Türkiyənin maraqlarına cavab verir. Çünki Ankara ABŞ-ın bu geosiyasi məkandakı maraqlarının reallaşması yolunda əsas müttəfiq rolunda iştirakında iddialıdır. Doğrudur, Qərbdə Türkiyəyə münasibət birmənalı deyil. Amma bu ölkənin mühüm dəniz yollarına nəzarət etməsi, Rusiyanın Qafqazdakı təsirini azaltması və radikal islam fundamentalizminin qarşısında sipər rolunu oynaması Ankaranın Qərb üçün əvəzədməz müttəfiq kimi qalmasını şərtləndirir. Politoloq Z.Bjezinski bildirir ki, “Türkiyə Rusiyanın cənub sərhədlərində Almaniyanın ABŞ üçün vaxtilə Orta və Şərqi Avropada oynadığı rolu oynamalıdır” [2, s.65].

Türkiyənin Qafqaz regionundakı önəmli mövqeyi aşağıdakı faktorlarla əsaslandırılır:

- Türkiyə Qara dəniz regionunda vəziyyətin sabit qalmasında mühüm rol oynayır;
- Aralıq dənizindən Qara dənizə keçidləri nəzarətdə saxlayır;
- Rusiyanın Qafqazdakı mövqelərinin güclənməsinə imkan vermir;
- İslam fundamentalizminə qarşı sipər rolunu oynayır;
- NATO-nun cənubdakı dayağıdır və s. [3, s.123].

Məlumdur ki, enerji resurslarının əldə olunması qədər onların təhlükəsiz təminatla dünya bazarlarına çatdırılması da prioritet məsələlərdəndir. Məhz Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən olunmasında Xəzərtrafi dövlətlər arasında mübahisəyə səbəb olan məsələlərdən biri enerji resurslarını daşıyacaq tranzit yolların müəyyən olunması olmuşdur. Xəzər dənizi hövzəsi kimi zəngin enerji qaynaqlarına sahib bir ərazidə sahilyanı dövlətlərin ən böyük çətinlikləri geniş bir quru ərazisinə sıxışmış qalmaları, xarici dünya ilə birbaşa təmasın olmaması olmuşdur. Bu səbəbdən, region dövlətləri tranzit yolu təmin edəcək dövlətlərlə yaxınlaşma və onların torpaqlarından keçiriləcək boru xətləri üçün maliyyə vəsaiti tapmaq və ya xarici neft şirkətləri ilə ortaqlıqlar qurmaq məcburiyyətində qalmışdılar.

Türkiyəni Xəzər regionu ölkələri ilə tarixi, iqtisadi, dini-mədəni bağlar bağlayır. Xüsusilə, Sovetlər Birliyinin dağılmasından sonra Türkiyə region dövlətləri ilə olan əlaqələri daha da fəallaşdırmağa çalışmışdır. Hazırda Türkiyə tərəfdaş bir enerji idxalçısı olmaqla, ən əhəmiyyətli neft və qaz qaynaqlarına sahib Xəzər regionu ilə Avropa və digər idxalçılar arasında təbii bir körpü vəzifəsini icra etməkdədir. Türkiyənin keçmiş xarici işlər naziri Əhməd Davud-

oğluna görə “Xəzər Hövzəsində Türkiyənin irəli sürdüyü taktikalar bölgə dövlətlərinin Rusiyaya qarşı siyasətini pilləli olaraq gücləndirməsi və Xəzər-Qara dəniz əlaqəsinin bu respublikalar üzərindən reallaşmasının təmin edilməsi və İran ilə Türkiyə ideoloji gərginliklərə son verərək iqtisadi əməkdaşlığı möhkəmləndirmək yolu ilə Rusiyanın bölgə üzərindəki təsirini tarazlaşdırmağa çalışmaqdır” [1, s.108].

Bundan başqa, Türkiyə ABŞ-ın Qafqazdakı mövqelərinin möhkəmlənməsində də mühüm rol oynayır. Vaşinqton təhlükəsizlik və enerji sahəsində öz regional siyasətini Türkiyə vasitəsilə həyata keçirir. ABŞ-ın regiondakı hərbi və enerji layihələri Ankaranın iştirakı ilə reallaşır. Gürcüstan silahlı qüvvələri əsasən Türkiyənin yardımı əsasında formalaşdırılır. Lakin qeyd edək ki, Türkiyənin Cənubi Qafqaz və Xəzər regionunda geosiyasi perspektivliyində Azərbaycanın rolu danılmazdır. Azərbaycanla Türkiyə bütün məsələlərdə tərəfdaşdırlar. Məlumdur ki, bu iki dövlət bölgədə birgə iqtisadi, enerji və nəqliyyat layihələrini reallaşdırır, beynəlxalq təşkilatlarda eyni mövqedən çıxış edirlər. BTC, Bakı-Tbilisi-Ərzurum, TRASEKA, Bakı-Tbilisi-Qars dəmiryolu, TANAP və digər layihələr Türkiyənin bölgədəki mövqelərini xeyli möhkəmləndirmişdir. Çünki qeyd olunan qlobal layihələrdə Türkiyə mühüm tranzit ölkə funksiyasını yerinə yetirir. Bu isə şübhəsiz, regionda aparıcı dövlət statusunu qazanmaq deməkdir.

Ekspert rəylərinə görə, Türkiyə bütün dünyaya özünün regional bir güc olduğunu sübut edərsə, Orta Asiya və Qafqaz ölkələri ilə yüksək səviyyədə siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələr qurub, hətta bunları bir sıra müqavilələrlə həyata keçirərsə, bu, Türkiyənin mövcud xarici siyasətiylə ziddiyyət təşkil etməz, əksinə, dəstəkləyici bir faktor olar. Türkiyə bazar iqtisadiyyatına sahib demokratik bir ölkə olaraq Qərbi yönümlü bir görünüşə malikdir. Qafqaz və Orta Asiya ölkələri ilə edəcəyi bir inteqrasiya bu coğrafiyanı da Qərbi apara bilərsə, o halda Türkiyə həqiqətən vasitəçi bir dövlət imicini formalaşdırmağa bilər. Bu da Türkiyənin Avropa və ABŞ ilə əlaqələrinə müsbət yönümdə təsir edər.

Orta Asiya və Qafqaz bölgəsi ölkələri ilə Türkiyənin siyasi və iqtisadi əlaqələri keçən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq xüsusi əhəmiyyət daşımağa başlamışdır. “Avrasiya adı verilən bölgənin iki xüsusiyyəti bölgə dövlətləriylə əlaqəni zəruri hala gətirmişdir. Bunlardan biri bölgədə yaşayan ölkələrin çoxusunun müsəlman və türk olması, ikincisi isə

bölgədə potensialı olan tək demokratik və müsəlman ölkənin Türkiyə olmasıdır” [5, s.206].

Türkiyə geosiyasi baxımdan dünyanın “heartland”i və ya “zone pivot”u olmağa davam edən, zəngin neft və təbii qaz qaynaqlarına sahib olan Xəzər regionunda mövqeyini möhkəmlətmək üçün xarici siyasətinə düşünülmüş və balanslı istiqamət verməyə çalışır. Bu məqsədlə, ilk mərhələdə “regional siyasətlər” yaradılmışdır.

Digər bir regional qurum İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatıdır. 1997-ci ildə Türkiyə-İran-Pakistan arasında qurulan İnkişaf üçün Regional Təşkilatının varisidir. Bu, müstəqilliklərini qazanan beş Türk respublikası və Tacikistan-Əfqanıstanın da iştirakı ilə 300 milyon insanın yaşadığı geniş bir sahəni əhatə edən bir təşkilat olmuşdur. “Təşkilat geniş mənada iqtisadi sahədə ortaq fəaliyyətlərin hədəfindədir” [6, s.133].

Xəzər hövzəsi Türkiyə-Amerika əlaqələri üçün bir əməkdaşlıq sahəsi olduğu halda, ümumi xüsusiyyəti “iqtisadi əməkdaşlıq və siyasi rəqabət” olan Türkiyə-Rusiya münasibətlərində, xüsusilə, enerji nəql xətləri mövzusunda rəqabətin ən sıx yaşandığı bölgə olmuşdur. Türkiyə region ölkələriylə hərbi əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə çalışdığı halda, Qafqaz Sabitlik Paktı kimi cəhdlərə də liderlik etməkdədir. NATO-nun üzvü Sülh Naminə Tərəfdaşlıq layihəsi, Türkiyənin NATO üzvü olması bölgə ölkələriylə əlaqələrini inkişaf etdirməsini və təsirli bir aktor olmasında əhəmiyyətli bir vasitədir. Lakin Türkiyənin Xəzər bölgəsi ilə əlaqədar inkişaf etdirdiyi siyasəti qüvvədə saxlaması və regionda fəaliyyəti artırmasının qarşısında bir sıra maneələr var. Maneələrdən biri Rusiyanın region üzərindəki hakimiyyətinin sona çatmasına baxmayaraq, onun hegemonluq təsiri regionda hələ də davam etməkdədir. “Əhali və iqtisadi baxımdan daha inkişaf etmiş olması, bölgə dövlətlərinin liderləri ilə keçmişə söykənən əlaqələri, təbii qaz və neft nəqliyyat xətlərində suverenliyi, regional etnik problemlərə nəzarət etmə gücü (Cənubi Osetiya, Dağlıq Qarabağ, Abxaziya), yeni müstəqil dövlətlərdəki rus azlıqları Rusiyanın Türkiyəyə qarşı üstünlük mövqeyini dəstəkləyən əsas səbəblərdir” [8, s.79-80].

2008-ci ilin avqustunda yaşanan Gürcüstan müharibəsi Rusiyanın üstünlüyü ilə nəticələnmiş olsa da, Türk Boğazlarından NATO gəmilərinin Qara dənizə girməsi Türkiyənin mövqeyinin əhəmiyyətini bir daha sübut etmişdir. Digər tərəfdən, Türkiyənin

Ermənistan ilə əlaqələri normallaşdırması istiqamətində atdığı addımlar Rusiya tərəfindən müsbət qiymətləndirilmiş və Qara dənizdə sabitliyin təmin edilməsi məqsədiylə QDİƏT nəzdində başlatılan BLACKSEAFOR (Qara dəniz yardımçı dəniz qüvvələri) əhəmiyyətli bir cəhd olaraq görülür.

Türkiyənin fəaliyyətini artırmasının önündəki bir başqa maneə isə Rusiya və İran ilə rəqabət etmək məcburiyyətində qalmasıdır. Həm Rusiya, həm də İran Türkiyənin Qafqaz-Xəzər regionunda artan nüfuzundan narahatdırlar. Rusiya hərbi, siyasi və iqtisadi cəhətdən üstünlükləri ilə bölgədə hökmranlığını əldən vermək istəmir. Eyni zamanda, Rusiya Türkiyə vasitəsilə region dövlətlərinin Qərblə yaxınlaşmasını istəmir. İran isə ABŞ-ın regiona nüfuz etməsi üçün Türkiyənin əsas bir vasitə olduğunu düşünür və bu səbəbdən, Türkiyənin Xəzər hövzəsində artan nüfuzu İrani çox narahat edir.

Türkiyə Rusiyanın Qafqazdakı və Orta Asiyadakı təsir sahəsi siyasətindən və dövlətlərin daxili işlərinə müdaxilə etməsindən narahatdır. Lakin Rusiyadan təbii qaza görə asılılıq və bağlanmış müqavilələr Türkiyənin Rusiya əleyhinə siyasət aparmasına mane olur. Əslində, Türkiyə Avropa ilə Rusiya arasındakı enerji rəqabətinin mərkəzində iştirak edir. Xəzər regionunun və Orta Asiyanın enerji ehtiyatlarını Avropaya nəql edən əsas tranzit ölkənin Türkiyə olması onun siyasi nüfuzunu xeyli artırır. Bununla yanaşı, Xəzər bölgəsi dövlətləri üçün Türkiyənin Qərblə əlaqələrinin inkişaf etməsi onların Rusiyanın təzyiqindən xilas olmaları və Qərb bazarlarına inteqrasiya etmələri baxımından olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *Türkiyə, geosiyasət, iqtisadi və hərbi potensial, insan faktoru, regional güc.*

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Abdullayev M.İ. Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri. B.: Mütərcim, 1998. – 112 s.*

2. *Бжезинский, 3. Великая шахматная доска: господство Америки и его геостратегические императивы, New York : Basic books, October 1997, Пер. с. англ. О. Ю. Уральской. М. : Международные отношения, 1998. 102 с.*

3. *Гурьев А.А. Региональный аспект национальной безопасности Турции. Москва, 2006. с.11-17.*

4. *Bilge strateji Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve*

Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi. Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010.

5. *Cafer Tayyar Sadıklar. 2000 Yıllar, Ankara 1999. Cilt 1, Sayı 1 s. 171-181. www.https://dergi-park.org.tr/tr/pub/gaziuniversitesi...*

6. *Çengiz Çandar. Değişmekte olan dünyada Türkiyenin Bağımsızlık kazanan Yeni Türk Cumhuriyetlerle İlişkileri. Bağlam Yayınları, İstanbul 1994. s. 133-138.*

7. *Kamer Kasım. Soğuk Savaş sonrası Kafkasya, Usak Yayınları, Ankara 2009. 292s.*

8. *Adam Balcer. "The Future of Turkish-Russian Relations: A Strategic perspective", Spring 2009. Turkish Policy Quarterly. Volume 8 Number 1. p.77-86.*

РЕЗЮМЕ:

В статье рассматривается роль Турецкой Республики в международной системе. Для этого его геополитическая ситуация, экономический потенциал и реформы в этой области, военная мощь оцениваются. Как известно, Турция, расположенная на пересечении Азии, Африки и Европы, с Босфором и Дарданеллами, в окружении Средиземного, Черноморского и Эгейского морей, имеет стратегически выгодное положение. Он расположен между Ближнем Востоке богатыми природными ресурсами и Европе, которые нуждаются в этих ресурсах, и имеет транзитное значение для транспортировки этих ресурсов в Европу. Кроме того, экономическое развитие в Турции привело к усилению его роли на международной арене. В целом укрепление роли Турции в региональных и международных системах обусловлено несколькими причинами: 1) его возросшая экономическая мощь; 2) основные изменения во внешней политике Турции; 3) геостратегическое положение. Благоприятное геостратегическое положение Турции, ее расположение на ключевых энергетических и торговых маршрутах увеличивает его влияние и репутацию. Правда, Турецкая Республика активно участвует в международных процессах и может влиять на них. Но мы не можем признать его силой, способной внести изменения в мировой порядок и управлять процессами на международной арене.

Ключевые слова: *Турция, геополитика, экономический и военный потенциал, человеческий фактор, региональная мощь.*

SUMMARY:

The article depicts the role of the Republic of Turkey in the international system. For this, its geopolitical situation, economic potential and the reforms implemented in this field, the military strength are valued in the article. As we know, Turkey, located at the intersection of Asia, Africa and Europe, surrounded by the Mediterranean, Black Sea and Aegean seas, with the straits of Bosphorus and Dardanelles, has a strategically favorable position. It is located between Middle East rich with natural resources and Europe which needs these resources, and has the transit importance in the transportation of these resources to Europe. Also, the economic development in Turkey caused to the strengthening of its role in the international arena. In general, the strengthening of Turkey's role in the regional and international systems is due to several reasons: 1) its increased economic power; 2) major changes in Turkey's foreign policy; 3) geostrategic position. The favorable geostrategic position of Turkey, its location on the key energy and trade routes increases its influence and reputation. It is true that, today the Republic of Turkey is actively involved in international processes and has the potential to influence them. But we cannot accept it as a force capable of making changes in the world order and managing processes in the international arena.

Key words: *Turkey, geopolitics, economic and military potential, human factor, regional power.*